ปัญหาทางกฎหมายในการขอสัญชาติไทยของคู่สมรสเพศเดียวกันภายใต้บริบทของกฎหมายสมรสเท่าเทียม

Legal issues in applying for Thai Citizenship or same-sex married spouse under the context of Marriage Equaliy Law

ศิรินทร์พร ธารมัติ
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
18/18 ถนนเทพรัตน ตำบลบางโฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 10540

Sirinporn Tharamat
Faculty of Law, Huachiew Chalermprakiet University
18/18 Thepparat Rd, Bangchalong, Bangplee, Samutprakarn 10540
E-mail : aom.law@hotmail.com

(Received: 30 May 2026; Revised: 25 June 2026; Accepted: 14 July 2026)

บทคัดย่อ

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 หรือที่รู้จักกันว่ากฎหมายสมรสเท่าเทียม เป็นกฎหมายที่รับรองให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIAN+)[1] สามารถทำการหมั้นและทำการสมรสกันได้ ซึ่งจะทำให้มีสิทธิ หน้าที่และสถานะทางครอบครัวเท่าเทียมกับคู่สมรสที่เป็นเพศชายกับเพศหญิงทุกประการ โดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ได้แก้ไขคำว่า “ชายและหญิง” เป็นคำว่า “บุคคลทั้งสองฝ่าย” เพื่อให้การจดทะเบียนสมรสไม่มีเงื่อนไขในเรื่องเพศของบุคคลมาจำกัดการสมรสซึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคคลเพศใดก็สามารถทำการจดทะเบียนสมรสได้ตามกฎหมาย อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 เกี่ยวกับการขอสัญชาติไทยโดยการสมรส ยังคงมีประเด็นว่าคู่สมรสเพศเดียวกันควรใช้สิทธิยื่นความประสงค์ในการขอสัญชาติไทยตามมาตราใดระหว่างมาตรา 9 มาตรา 10 หรือมาตรา 11 (4) ซึ่งความคลุมเครือนี้ สะท้อนให้เห็นว่าสิทธิของคู่สมรสเพศเดียวกันยังคงมีความแตกต่างจากคู่สมรสเดิมในบางประการ โดยผู้เขียนเห็นควรแก้ไขมาตรา 9 วรรคหนึ่งให้มาใช้ถ้อยคำดังต่อไปนี้แทน **“บุคคลผู้ซึ่งไม่มีสัญชาติไทยและได้จดทะเบียนสมรสกับผู้มีสัญชาติไทย ถ้าประสงค์จะได้สัญชาติไทย ให้ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง”** และเห็นควรให้ยกเลิกมาตรา 11(4) แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 เพื่อให้คู่สมรสที่เป็นชายต่างด้าว รวมทั้ง

[1] LGBTQIA+ เป็นตัวย่อของเพศวิถีต่าง ๆ ของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ที่มีความแตกต่างกันในแง่ของความรักและเพศสภาพ, *“ทำความรู้จักกับ LGBTQIA ตัวย่อที่มีความหมายและประเด็นความก้าวหน้าของกลุ่ม LGBTQIA”* (7 กรกฎาคม 2569) AMNESTY INTERNATIONAL THAILAN <https://www.amnesty.or.th/blog/2021/04/%E0%B8%97%E0%B8%B3%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A-lgbtqi-%E0%B8%95%E0%B8%B1%E0%B8%A7%E0%B8%A2%E0%B9%88%E0%B8%AD/>.

คู่สมรสที่มีความหลากหลายทางเพศมาใช้สิทธิในการขอสัญชาติไทยโดยการสมรสตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 เท่านั้น

คำสำคัญ : กฎหมายสมรสเท่าเทียม คู่สมรสเพศเดียวกัน การขอสัญชาติ การแปลงสัญชาติ

Abstract

The Civil and Commercial Code Amendment Act (No.24), B.E. 2567 (2024) or Marriage Equality Law is the supported law for LGBTQIAM+ by allowing them to make engagement and marry each other in which they would be given rights, responsibilities and family status as equal as male and female married spouse in all aspects. According to the Civil and Commercial Code Amendment Act, Section 1448, the term “male and female” was altered to “both parties” in order to reveal that individual of any gender can legally register marriage certificate. Nonetheless, considering the Nationality Act, B.E. 2508 regarding application for Thai Nationality through marriage indicates some issue on the same-sex married spouses when exercising their rights should base on Sections 9, 10 or 11 (4), which reflex uncertainty of same-sex married spouses marriage rights differ from traditional marriage couples. Therefore, the author recommends the amendment of Section 9, Paragraph 1 as follows, “A person who does not hold Thai Nationality and is married to a Thai national, if he or she wishes to acquire Thai nationality may submit an application to the competent official, following the forms and procedures prescribed in the Ministerial Regulations.” Also, the Section 11(4) of the Nationality Act, B.E. 2508 should be abolished to enable foreign male spouses, including diverse gender spouses access the right to apply Thai citizenship through marriage only based on Section 9, Paragraph 1 of the Nationality Act, B.E. 2508.

Keywords : Marriage Equaliy Law, Same-sex-married spouse, Application for Nationality, Naturalization

บทนำ

ความหมายของการสมรส

การสมรส (Marriage) หมายถึง สถานะของการที่ชายและหญิงมาอยู่ร่วมกันโดยมีจุดมุ่งหมาย บางประการในทางสังคมและในทางกฎหมายและในประเทศที่ประชาชนนับถือศาสนาคริสต์อาจจะมีคำจำกัดความการสมรสว่า หมายถึง การที่ชายคนหนึ่งและหญิงคนหนึ่งมาอยู่ร่วมกันชั่วชีวิต โดยจะไม่เกี่ยวข้องทางชู้สาวกับบุคคลอื่นใดอีก แต่ในประเทศที่ประชาชนนับถือศาสนาอิสลาม การสมรสอาจมีความหมายจำกัดเพียงว่า หมายถึง การที่ชายคนหนึ่งและหญิงคนเดียวหรือหลายคนมาอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวเพื่อให้เกิดบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายก็ได้ อย่างไรก็ตามสาระสำคัญของการสมรสมิได้มีแต่เพียงเฉพาะความยินยอมของชายและหญิงที่มาอยู่ร่วมกัน หรือพิธีกรรมทางศาสนา หรือการให้กำเนิดบุตรเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึง

การผูกสัมพันธ์ของชายและหญิงตามที่กฎหมายและสังคมให้การรับรอง อันทำให้เกิดสถานะเป็นคู่สมรส และบุตรที่ถือกำเนิดมานี้ก็ถือว่าเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย[2]

ในปี ค.ศ. 2025 ประเทศต่าง ๆ ทั้งในทวีปยุโรป อเมริกา แอฟริกาและเอเชีย จำนวน 38 ประเทศ[3] รวมทั้งประเทศไทยได้ยอมรับการสมรสเท่าเทียมกันโดยให้สิทธิคนเพศเดียวกันทำการสมรสได้ (same sex marriage)[4] โดยการจดทะเบียนสมรสที่ถูกตามกฎหมาย[5] ซึ่งสอดคล้องกับสิทธิเท่าเทียมกันในทางกฎหมายและเสรีภาพในการแต่งงาน ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR)

โดยในปี พ.ศ. 2567 ประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 ขึ้นใช้บังคับ โดยมีเจตนารมณ์คือสถาบันครอบครัวถือว่าเป็นหน่วยสำคัญในการพัฒนาสังคมและการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่การก่อตั้งครอบครัวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จำกัดความสัมพันธ์ไว้เฉพาะชายและหญิงซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่มีการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวระหว่างบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือ LGBTQIAN+ โดยมีการอุปการะเลี้ยงดูและมีความสัมพันธ์ในด้านอื่น ๆ ที่ไม่ได้แตกต่างไปจากคู่สมรสที่เป็นชายและหญิง ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อรองรับให้บุคคลที่ความหลากหลายทางเพศสามารถทำการหมั้นและการสมรสกันได้ จึงทำให้มีสิทธิ หน้าที่และสถานะทางครอบครัวเท่าเทียมคู่สมรสที่เป็นชายและหญิง โดยประกาศในราชกิจนุเบกษาเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2567 และให้มีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด 120 วันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้เริ่มทำการจดทะเบียนสมรสเท่าเทียมครั้งแรกในวันที่ 23 มกราคม 2568 ซึ่งถือว่าเป็นวันแรกที่กฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลใช้บังคับอย่างเป็นทางการ ซึ่งเป็นการมอบสิทธิให้กับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ว่าจะเป็นเพศใดก็สามารถทำการ จดทะเบียนสมรสได้อย่างเท่าเทียมและถูกต้องตามกฎหมาย[6] ดังนั้น การนิยามความหมายของการสมรสตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 หรือกฎหมายสมรสเท่าเทียมจึงหมายความว่า การอยู่ร่วมกันโดยสมัครใจของบุคคลสองคนเพื่อก่อตั้งครอบครัวที่มีความสัมพันธ์อันไม่อาจแยกจากกันได้ชั่วชีวิต โดยไม่เกี่ยวข้องทางชู้สาวกับบุคคลอื่นใดอีก

---

[2] ประสพสุข บุญเดช, *คำอธิบายกฎหมายครอบครัว (กฎหมายสมรสเท่าเทียมและกฎหมายทำโทษบุตร)* (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา, พิมพ์ครั้งที่ 27, 2568) 107.

[3] PPTVHD 36, *ประเทศใดบ้างมี "กฎหมายสมรสเท่าเทียม"* (30 เมษายน 2569.) PPTV <https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B8%95%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8/220463>.

[4] ประสพสุข บุญเดช, เพิ่งอ้าง, 108.

[5] มาตรา 1457 *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์* บัญญัติว่า

"การสมรสตามประมวลกฎหมายนี้จะมีได้เฉพาะเมื่อจดทะเบียนสมรสแล้วเท่านั้น".

[6] BBC NEWS ไทย, *23 ม.ค. 2568 วันประวัติศาสตร์ กฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลใช้บังคับวันแรก* articles <https://www.bbc.com/thai/articles/c1kmv4rr4xzo>.

ความหมายของสัญชาติ และหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย

ความหมายของสัญชาติ

ในเรื่องของความหมายของสัญชาติ (Nationality) ได้มีผู้ที่ให้ความหมายของสัญชาติแตกต่างกันออกไป ดังนี้

ศาสตราจารย์หยุด แสงอุทัย ให้ความหมายสัญชาติว่า "สัญชาติ" หมายถึงเครื่องมือผูกมัดบุคคลไว้กับประเทศในทางกฎหมาย เป็นเหตุให้บุคคลมีสิทธิและหน้าที่ต่อประเทศที่บุคคลมีสัญชาติ[7]

รองศาสตราจารย์ ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร ให้ความหมายว่า "สัญชาติ" คือความสัมพันธ์ในทางกฎหมายระหว่างปัจเจกชนกับรัฐในลักษณะที่ปัจเจกชนนั้นอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยในทางบุคคลของรัฐนั้น[8]

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้นิยามคำ สัญชาติ ว่าเป็นคำนาม หมายถึง ความเกิด การเป็นขึ้น ความอยู่ในบังคับ คืออยู่ในความปกครองของประเทศชาติเดียวกัน[9]

ศาสตราจารย์อองรี บาติฟอล (Henri Batiffol) (ค.ศ. 1905–1989) อาจารย์มหาวิทยาลัยปารีส ผู้เชี่ยวชาญวิชากฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล ได้ให้คำนิยามของ "สัญชาติ" หมายถึง ความผูกพันทางกฎหมายของบุคคลในฐานะพลเมืองที่เป็นองค์ประกอบของรัฐ[10]

ศาลโลกหรือศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice หรือ ICJ) ได้ให้คำจำกัดความว่า "สัญชาติ" หมายถึง ความผูกพันทางกฎหมาย (Legal bond) ซึ่งมีพื้นฐานมาจากข้อเท็จจริงทางสังคม (Social fact of attachment) โดยมีความผูกพันที่แท้จริงทั้งในด้านการดำรงชีวิต ผลประโยชน์ และความรู้สึก รวมถึงมีการแลกเปลี่ยนสิทธิและหน้าที่ซึ่งกันและกัน [11]

นอกจากนี้ นักกฎหมายระหว่างประเทศยังเห็นอีกด้วยว่า สัญชาติยังคงทำหน้าที่เชื่อมโยงปัจเจกชนให้มีความสัมพันธ์กับกฎหมายระหว่างประเทศอีกด้วย[12] โดยเฉพาะในเรื่องการให้ความคุ้มครองทางการทูต สัญชาติยังเป็นสิ่งที่ประกอบเป็นสภาพบุคคลซึ่งหมายความว่า บุคคลนั้นย่อมที่จะได้รับสัญชาติไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง กล่าวคือบุคคลนั้นอาจได้รับสัญชาติโดยทางสืบสายโลหิตของบิดาและหรือมารดา หรืออาจจะได้รับสัญชาติโดยหลักดินแดนก็ได้ จากคำนิยามข้างต้นสามารถสรุปลักษณะที่สำคัญของสัญชาติได้ดังต่อไปนี้

---

[7] หยุด แสงอุทัย, *คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายสัญชาติ* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 10) 14.

[8] พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, *กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล เล่ม 1 สัญชาติ* (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2549) 90.

[9] สำนักงานราชบัณฑิตยสภา Office of the Royal Society, *สัญชาติ* (7 มิถุนายน 2553) (7 กรกฎาคม 2569) สำนักงานราชบัณฑิตสภา <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%8D%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B9%97%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B8%96%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B8%B2%-E0%B8%A2%E0%B8%99-%E0%B9%92%E0%B9%95%E0%B9%95%E0%B9%93>.

[10] ชัญญานุช วรแสน, *ปัญหาการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรส ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ* (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2558) 8.

[11] See Nottebohm case 1955 I.C.J. Report, at 4.

[12] See Oppenheim's International Law: Vol.1, (Sir Robert Jennings and Sir Arthur Watts ed.), (1992) at 849.

ก. สัญชาติเป็นเครื่องผูกพันทางการเมือง

ข. สัญชาติเป็นข้อความคิดทางกฎหมายที่มนุษย์คิดค้นขึ้น

ค. รัฐอธิปไตยเท่านั้นที่มีอำนาจในการให้สัญชาติแก่บุคคล13

การได้มาซึ่งสัญชาติไทย

กฎหมายว่าด้วยสัญชาติไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้รองรับว่าบุคคลธรรมดาอาจได้รับ สัญชาติไทยได้ 2 วิธีหลัก ๆ คือ การได้สัญชาติไทยโดยการเกิดและการได้สัญชาติไทยภายหลังการเกิด โดยปกติแล้วบุคคลธรรมดาอาจได้มาซึ่งสัญชาติไทยโดยการเกิดได้ 2 วิธี คือ การได้สัญชาติไทยโดย หลักสืบสายโลหิต (jus sanquinis) และการได้สัญชาติไทยโดยหลักดินแดน (jus soli) ส่วนการได้สัญชาติไทยภายหลังการเกิดนั้นโดยปกติใช้กับคนต่างด้าวที่มีความประสงค์จะถือสัญชาติไทย ซึ่งการได้สัญชาติไทยภายหลังการเกิดสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 วิธี คือ การขอสัญชาติไทยโดยการสมรส (marriage) และ การขอแปลงสัญชาติ (naturalization) โดยสามารถพิจารณาการได้สัญชาติไทยโดยการเกิดและการได้สัญชาติไทยภายหลังการเกิดดังนี้

การได้สัญชาติไทยโดยการเกิด (By birth)14

การได้สัญชาติไทยโดยการเกิดนั้น กฎหมายพิจารณาหลักสืบสายโลหิตเป็นสำคัญ โดยสายโลหิตที่ว่านี้อาจเป็นสายโลหิตของบิดาหรือมารดาก็ได้ โดยกฎหมายสัญชาติของประเทศไทยนั้นรับรองทั้งหลักสืบสายโลหิตของบิดาและมารดา

ก. การได้สัญชาติไทยโดยหลักสืบสายโลหิต บุคคลที่จะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีสัญชาติไทยโดยหลักสืบสายโลหิตนั้นจะต้องฟังได้ว่ามีข้อเท็จจริงดังต่อไปนี้ (1) ผู้ที่เกิดจากมารดาซึ่งมีสัญชาติไทยไม่ว่าบุคคลนั้นจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย ผู้นั้นย่อมได้สัญชาติไทยโดยหลักสืบสายโลหิตจากมารดา (2) ผู้ที่เกิดโดยบิดาหรือมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทยไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย ส่วนคำว่าบิดานั้นให้หมายความรวมถึงผู้ซึ่งได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นบิดาของผู้เกิดตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง แม้ผู้นั้นจะมิได้จดทะเบียนสมรสกับมารดาของผู้เกิดและมิได้จดทะเบียนรับรองผู้เกิดเป็นบุตรก็ตาม[15]

ข. การได้สัญชาติไทยตามหลักดินแดน หมายความว่า บุคคลใดก็ตามที่เกิดในราชอาณาจักรไทย บุคคลนั้นย่อมได้สัญชาติไทยโดยไม่ต้องคำนึงถึงสัญชาติของบิดามารดา การที่บิดาหรือมารดาไม่มีสัญชาติไทยหรือเป็นคนไร้สัญชาติ ไม่ได้มีผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของสัญชาติของบุตรที่เกิดในราชอาณาจักรไทย

---

13 ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช, อ้างแล้ว, 3-4.

14 ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช, อ้างแล้ว, 15.

15 มาตรา 7, *พระราชบัญญัติสัญชาติ* พ.ศ. 2508 บัญญัติว่า

"บุคคลดังต่อไปนี้ย่อมได้สัญชาติไทยโดยการเกิด

(1) ผู้เกิดโดยบิดาหรือมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย

(2) ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย ยกเว้นบุคคลตามมาตรา 7 ทวิ วรรคหนึ่ง.

คำว่าบิดาตาม (1) ให้หมายความรวมถึงผู้ซึ่งได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นบิดาของผู้เกิดตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง แม้ผู้นั้นจะมิได้จดทะเบียนสมรสกับมารดาของผู้เกิด และมิได้จดทะเบียนรับรองผู้เกิดเป็นบุตรก็ตาม".

เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นของหลักดินแดนตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 7(2) และมาตรา 7 ทวิกล่าวคือ แม้ผู้นั้นจะเกิดในราชอาณาจักรไทย แต่มีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวย่อมไม่ได้รับสัญชาติไทย ถ้าในขณะที่เกิดบิดาตามกฎหมายหรือบิดาซึ่งมิได้มีการสมรสกับมารดาหรือมารดาของผู้นั้นหรือเป็นผู้ที่ได้รับการผ่อนผันให้พักอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยเป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย หรือเป็นผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เข้าอยู่ในราชอาณาจักรไทยเพียงชั่วคราว หรือเป็นผู้ที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง[16]

การได้สัญชาติไทยภายหลังการเกิด

การได้สัญชาติไทยภายหลังการเกิดนั้นใช้บังคับกับกรณีที่คนต่างด้าวประสงค์จะมีสัญชาติไทย ซึ่งกฎหมายไทยเปิดช่องไว้ 2 กรณีเท่านั้นคือ “การได้สัญชาติไทยโดยการสมรส” และ “การแปลงสัญชาติ”

ก. การได้สัญชาติไทยโดยการสมรส ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 9 ซึ่งลำพังการสมรสอย่างเดียวไม่ทำให้หญิงผู้นั้นได้สัญชาติไทยโดยการสมรสทันที แต่ถ้าหญิงซึ่งเป็นคนต่างด้าวและได้จดทะเบียนสมรสกับผู้มีสัญชาติไทยประสงค์จะได้สัญชาติไทยให้ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง และเป็นดุลยพินิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่จะออกคำสั่งทางปกครองอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้สัญชาติไทยแก่หญิงรายนั้นหรือไม่ก็ได้[17] ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. เป็นหญิงต่างด้าว และ
2. หญิงนั้นได้สมรสกับผู้มีสัญชาติไทยโดยถูกต้องตามกฎหมาย

คำว่า “ต่างด้าว” ในมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 หมายความว่า ผู้ที่มิได้มีสัญชาติไทย ดังนั้น หญิงต่างด้าวอาจจะเป็นผู้มีสัญชาติของประเทศอื่น ๆ หรือเป็นผู้ที่ไม่มีสัญชาติใดเลยก็ได้ โดยผู้ทรงสิทธิตามมาตรา 9 จะต้องเป็นหญิงเท่านั้น[18] ดังนั้น หากหญิงต่างด้าวมาจดทะเบียนสมรสกับผู้ที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมายไทยโดยชอบด้วยกฎหมายก็มีผลทำให้หญิงต่างด้าวมีสิทธิขอสัญชาติไทยโดยการสมรสได้ตามมาตรา 9 ซึ่งความชอบด้วยกฎหมายของการสมรสก็จะต้องเป็นไปตามกฎหมายไทย เพราะกรณีนี้เป็นการขอมีสิทธิที่จะถือสัญชาติไทย[19] แต่กฎหมายไทยในที่นี้มิใช่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ต้องพิจารณาจากพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่ง พ.ศ. 2481 เนื่องจากว่าการสมรสในกรณีนี้เป็นนิติสัมพันธ์ที่มีลักษณะระหว่างประเทศ ซึ่งเงื่อนไขแห่งการสมรสเป็นไปตามกฎหมายสัญชาติของคู่กรณี

---

[16] มาตรา 7 ทวิ, *พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508* บัญญัติว่า

“ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย โดยมีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าว ย่อมไม่ได้สัญชาติไทย ถ้าในขณะที่เกิดบิดาตามกฎหมายหรือบิดาที่ไม่ได้สมรสกับมารดา หรือมารดาเป็น

(1) ผู้ที่ได้รับการผ่อนผันให้อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษ

(2) ผู้ที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว

(3) ผู้ที่เข้ามาในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง”.

[17] หญิงต่างด้าวนั้นจึงตกอยู่ในสถานะเป็นผู้รับคำสั่งทางปกครอง ในกรณีที่ฝ่ายปกครองอนุมัติให้หญิงนั้นได้สัญชาติไทย คำสั่งนั้นจัดว่าเป็นคำสั่งที่ให้ประโยชน์คือเป็นคุณแก่ผู้รับคำสั่ง ไทย โปรดูประสิทธิ์ ปีวาวัฒนพานิช, เพิ่งอ้าง, หน้า 24.

[18] ชัญญานุช วรแสน, อ้างแล้ว, 64.

[19] ชัญญานุช วรแสน, อ้างแล้ว, 65.

แต่ละฝ่าย[20] ตามมาตรา 19[21] แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ. 2481 และแบบแห่งการสมรส ตามมาตรา 20[22] ให้เป็นไปตามกฎหมายแห่งประเทศที่ทำการสมรสนั้น แต่ถ้าเป็นการสมรสระหว่างคนไทยด้วยกันหรือคนไทยกับคนต่างด้าวที่ได้ทำในต่างประเทศ แบบแห่งการสมรสก็อาจจะเป็นไปตามมาตรา 1459[23] แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยก็ได้ โดยให้พนักงานทูตหรือกงสุลไทยเป็นผู้รับจดทะเบียนสมรส

3. การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ได้สัญชาติไทยให้อยู่ในดุลพินิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยมีแนวทางประกอบการใช้ดุลพินิจ ดังนี้[24]

1. มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน (ท.ร.13 หรือ ท.ร. 14)

2. จดทะเบียนสมรสกับชายไทยถูกต้องตามกฎหมายมาไม่น้อยกว่า 3 ปี (กรณีมีบุตรไม่น้อยกว่า 1 ปี)

3. สามีผู้ยื่นคำขอจะต้องมีอาชีพเป็นหลักฐาน หรือมีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว ได้แก่ ผู้ยื่นคำขอเป็นคนต่างด้าวทั่วไป สามีผู้ยื่นคำขอต้องมีอาชีพเป็นหลักฐาน โดยมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 20,000 บาท/เดือน หรือสามีผู้ยื่นคำขอจะต้องมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 20,000 บาท หรือผู้ยื่นคำขอเป็นคนต่างด้าวซึ่งชนกลุ่มน้อย สามี ผู้ยื่นคำขอต้องมีอาชีพเป็นหลักฐาน โดยมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 10,000 บาท/เดือน หรือสามีผู้ยื่นคำขอจะต้องมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 10,000 บาท

ทั้งนี้จะต้องแสดงหนังสือรับรองเงินเดือน/รายได้และแสดงหลักฐานการเสียภาษีเงินได้ในประเทศไทยในรอบปีที่ผ่านมาต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ และในกรณีที่ผู้ยื่นคำขอประกอบอาชีพต้องแสดงหนังสือรับรองการประกอบอาชีพจากสำนักบริหารแรงงานต่างด้าวหรือสำนักงานจัดหางานจังหวัด โดยสามารถนำรายได้ของตนไปรวมกับรายได้ของสามีเพื่อให้ถึงตามเกณฑ์ที่กำหนดข้างต้น โดยแสดงหนังสือรับรองเงินเดือน/รายได้และหลักฐานการเสียภาษีเงินได้ในประเทศไทยในรอบปีที่ผ่านมาต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย

---

[20] คนึง ฤไชย, *คำอธิบายว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย: พระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ. 2481* (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2552) 35.

[21] มาตรา 19, *พระราชบัญญัติกฎหมายขัดกัน พ.ศ. 2481* บัญญัติว่า

"เงื่อนไขแห่งการสมรสให้เป็นไปตามกฎหมายสัญชาติของคู่กรณีแต่ละฝ่าย"

[22] มาตรา 20 *พระราชบัญญัติกฎหมายขัดกัน พ.ศ. 2481* บัญญัติว่า

"การสมรสซึ่งได้ทำถูกต้องตามแบบที่บัญญัติไว้ในกฎหมายแห่งประเทศที่ทำการสมรสนั้นนั้นย่อมเป็นอันสมบูรณ์"

การสมรสระหว่างคนในบังคับสยาม หรือคนในบังคับสยามกับคนต่างด้าวซึ่งได้ทำในต่างประเทศโดยถูกต้องตามแบบที่กฎหมายสยามกำหนดไว้ย่อมเป็นอันสมบูรณ์".

[23] มาตรา 1459 *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์* บัญญัติว่า

"การสมรสในต่างประเทศระหว่างคนที่มีสัญชาติไทยด้วยกันหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติไทยจะทำตามแบบที่กำหนดไว้ตามกฎหมายไทยหรือกฎหมายแห่งประเทศนั้นก็ได้

ในกรณีที่คู่สมรสประสงค์จดทะเบียนตามแบบกฎหมายไทย ให้พนักงานทูตหรือกงสุลไทย ผู้รับจดทะเบียน".

[24] กรมการปกครอง, *แนวทางประกอบการใช้ดุลยพินิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ตามมาตรา 9 มาตรา 10 มาตรา 11 และมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2551* (4 พฤษภาคม 2569) กรมการปกครอง <https://legalstatusnetworkth.files.wordpress.com/2017/08/e0b8abe0b8a5e0b8b1e0b881e0b980e0b881e0b893e0b891e0b98c-e0b8a3e0b8a1e0b8a7-e0b8a1e0b897-e0b882e0b8ade0b981e0b89be0b8a5e0b887-e0b882.pdf>.

4. ผู้ยื่นคำขอจะต้องผ่านการตรวจสอบสถานภาพการสมรสและประวัติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ ตรวจสอบสถานภาพสมรส ตรวจสอบประวัติอาชญากรรม ตรวจสอบพฤติการณ์บุคคลและทางการเมือง ตรวจสอบพฤติการณ์เกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ตรวจสอบพฤติการณ์เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ ตรวจสอบหมายจับจากกองการต่างประเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

5. ผู้ยื่นคำขอและคู่สมรสจะต้องไม่จดทะเบียนสมรสโดยปกปิดข้อเท็จจริง และต้องผ่านการสัมภาษณ์เพื่อสอบถามเจตนารมณ์ และสังเกตพฤติกรรม ดังนี้

5.1 กรณีผู้ยื่นคำขอเป็นคนต่างด้าวทั่วไป หรือเป็นคนต่างด้าวซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ ให้ผ่านการสัมภาษณ์จากคณะอนุกรรมการกลั่นกรองการแปลงสัญชาติเป็นไทย การขอถือสัญชาติไทยตามสามี และการขอกลับคืนสัญชาติไทย ตามคำสั่งคณะอนุกรรมการกลั่นกรองเกี่ยวกับสัญชาติที่ 2/2552 ลงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2552

5.2 กรณีผู้ยื่นคำขอเป็นคนต่างด้าวทั่วไป หรือเป็นคนต่างด้าวซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยและมีภูมิลำเนาในต่างจังหวัด ให้ผ่านการสัมภาษณ์จากคณะทำงานสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรม และทดสอบความรู้ภาษาไทยแก่ผู้ยื่นคำขอที่มีภูมิลำเนาในต่างจังหวัด ตามคำสั่งคณะอนุกรรมการกลั่นกรองการขอแปลงสัญชาติเป็นไทย การขอถือสัญชาติไทยตามสามี และการขอกลับคืนสัญชาติไทยที่ 1/2552 ลงวันที่ 17 ธันวาคม 2552

5.3 กรณียื่นคำขอต่อพนักงานทูตหรือกงสุลในต่างประเทศ ให้ผ่านการสัมภาษณ์และสังเกตพฤติกรรมจากคณะทำงานในต่างประเทศ ตามคำสั่งคณะอนุกรรมการกลั่นกรองการแปลงสัญชาติเป็นไทย การขอสัญชาติไทยตามสามี และการขอกลับคืนสัญชาติไทย ที่ 1/2553 ลงวันที่ 12 มกราคม 2553

6. เมื่อผู้ยื่นคำขอได้รับอนุญาตให้ได้สัญชาติไทยแล้ว กรณีประเทศของผู้ยื่นคำขอมีสถานทูตหรือสถานกงสุลตั้งอยู่ในประเทศไทย ให้กระทรวงมหาดไทยแจ้งเรื่องการได้สัญชาติไทยให้สถานทูตหรือ สถานกงสุลแห่งประเทศของผู้ยื่นคำขอทราบเกี่ยวกับการได้สัญชาติไทย ส่วนกรณีประเทศของผู้ยื่นคำขอไม่มีสถานทูตหรือสถานกงสุลอยู่ในประเทศไทย ให้กระทรวงมหาดไทยแจ้งกระทรวงการต่างประเทศดำเนินการแจ้งไปยังประเทศของผู้ยื่นคำขอเกี่ยวกับการได้สัญชาติไทยดังกล่าว[25]

ข. การได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ โดยพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 จะกำหนดเงื่อนไขหรือคุณสมบัติของผู้ที่จะแปลงสัญชาติว่าจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง นอกจากนี้แล้วการที่คนต่างด้าวได้รับสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาตินั้นยังขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอีกด้วยว่าจะมีคำสั่งทางปกครองอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้คนต่างด้าวรายนั้นมีสัญชาติไทยหรือไม่ ซึ่งหมายความว่า การที่คนต่างด้าวมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดไว้นั้นเป็นแต่เพียงเหตุให้มีการยื่นคำร้องขอแปลงสัญชาติไทยได้เท่านั้น อำนาจเด็ดขาดที่จะอนุญาตให้คนต่างด้าวรายนั้นถือสัญชาติไทยได้หรือไม่ยังคงอยู่กับรัฐเจ้าของสัญชาตินั้นเอง อนึ่ง มีข้อสังเกตว่าการได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาตินี้ใช้กับ

---

[25] สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, *กฎหมายสัญชาติไทย* (30 เมษายน 2569) กรมการปกครอง <https://www.bora.dopa.go.th/wp-content/uploads/2022/02/nationality.pdf >.

คนต่างด้าวที่เป็นผู้ชายหรือผู้หญิงก็ได้ซึ่งแตกต่างกับการขอสัญชาติไทยโดยการสมรสที่ใช้เฉพาะกับหญิงต่างด้าวเท่านั้น[26] พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 กำหนดคุณสมบัติและเงื่อนไขของบุคคลที่ประสงค์จะขอแปลงสัญชาติไทยไว้ในมาตรา 10 มาตรา 11 และมาตรา 12 ของพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508ไว้ดังนี้

มาตรา 10 บัญญัติว่า คนต่างด้าวซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนดังต่อไปนี้ อาจขอแปลงสัญชาติเป็นไทยได้

(1) บรรลุนิติภาวะแล้วตามกฎหมายไทยและกฎหมายที่บุคคลนั้นมีสัญชาติ

(2) มีความประพฤติดี

(3) มีอาชีพเป็นหลักฐาน

(4) ภูมิลำเนาในราชอาณาจักรไทยต่อเนื่องมาจนถึงวันที่ยื่นคำขอแปลงสัญชาติเป็นไทยเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี

(5) มีความรู้ภาษาไทยตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 11 บัญญัติว่าบทบัญญัติในมาตรา 10 (4) และ (5) มิให้นำมาใช้บังคับ ถ้าผู้ขอแปลงสัญชาติเป็นไทย

(1) ได้กระทำความดีความชอบเป็นพิเศษต่อประเทศไทยหรือได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ทางราชการซึ่งรัฐมนตรีเห็นสมควร

(2) เป็นบุตร ภริยา หรือสามีของผู้ซึ่งได้แปลงสัญชาติเป็นไทยหรือของผู้ได้กลับคืนสัญชาติไทย

(3) เป็นผู้ได้เคยมีสัญชาติไทยมาก่อน

(4) เป็นสามีของผู้มีสัญชาติไทย

มาตรา 12 บัญญัติว่า ผู้ใดประสงค์จะขอแปลงสัญชาติเป็นไทยให้ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ถ้าผู้ประสงค์จะขอแปลงสัญชาติเป็นไทยตามวรรคหนึ่งมีบุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะตาม กฎหมายไทย และบุตรนั้นมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย อาจขอแปลงสัญชาติเป็นไทยให้แก่บุตรพร้อมกับตนได้ โดยบุตรนั้นได้รับการยกเว้นไม่ต้องมีคุณสมบัติตามมาตรา 10 (1) (3) (4) และ (5)

การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้แปลงสัญชาติเป็นไทย ให้อยู่ในดุลพินิจของรัฐมนตรี เมื่อรัฐมนตรีเห็นสมควรอนุญาตให้นำความกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต เมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว ให้ผู้ขอแปลงสัญชาติเป็นไทยปฏิญาณตนว่าจะมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อประเทศไทย

เมื่อมีประกาศตามมาตรา 5 แล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ออกหนังสือสำคัญการแปลงสัญชาติเป็นไทยให้ไว้แก่ผู้นั้นเป็นหลักฐาน

โดยมีแนวทางประกอบการใช้ดุลพินิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในการแปลงสัญชาติกรณีเป็นสามีของผู้มีสัญชาติไทยตามมาตรา 11(4) แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 ดังนี้[27]

---

[26] ประสิทธิ์ ปีวาวัฒนพานิช, อ้างแล้ว, 25.

[27] กรมการปกครอง, อ้างแล้ว.

1. บรรลุนิติภาวะแล้วตามกฎหมายไทย และกฎหมายที่บุคคลนั้นมีสัญชาติ

2. มีความประพฤติดี โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบประวัติอาชญากรรม อาทิเช่น ตรวจสอบประวัติอาชญากรรม ตรวจสอบพฤติการณ์บุคคลและทางการเมือง ตรวจสอบพฤติการณ์เกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ตรวจสอบพฤติการณ์เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ ตรวจสอบหมายจับจากกองการต่างประเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

3. มีอาชีพเป็นหลักฐานโดยจะต้องมีหนังสือรับรองการประกอบอาชีพจากสำนักบริหารแรงงานต่างด้าวหรือสำนักงานจัดหางานจังหวัด และจะต้องมีรายได้ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด กรณีที่เป็นสามีของผู้มีสัญชาติไทย ดังนี้

3.1 ผู้ยื่นคำขอเป็นคนต่างด้าวทั่วไป จะต้องมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 40,000 บาท/เดือน โดยแสดงหนังสือรับรองเงินเดือน/รายได้เป็นหลักฐาน และแสดงหลักฐานการเสียภาษีเงินมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี หรือแสดงหลักฐานการเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในรอบปีก่อนที่ยื่นคำขอแปลงสัญชาติไทย ตั้งแต่ 50,000 บาทขึ้นไป ไม่น้อยกว่า 3 ปี และต้องมีหนังสือรับรองเงินเดือน/รายได้ประกอบด้วย

3.2 ผู้ยื่นคำขอเป็นคนต่างด้าวซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย จะต้องมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 20,000 บาท/เดือน โดยแสดงหนังสือรับรองเงินเดือน/รายได้เป็นหลักฐาน และแสดงหลักฐานการเสียภาษีเงินมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี หรือแสดงหลักฐานการเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในรอบปีก่อนที่ยื่นคำขอแปลงสัญชาติไทย ตั้งแต่ 25,000 บาทขึ้นไป ไม่น้อยกว่า 3 ปี และต้องมีหนังสือรับรองเงินเดือน/รายได้ประกอบด้วย

4. การยื่นคำขอแปลงสัญชาติเป็นไทย กรณีเป็นสามีของผู้สัญชาติไทย ผู้ยื่นคำขอจะต้อง จดทะเบียนสมรสถูกต้องตามกฎหมายมาไม่น้อยกว่า 3 ปี นับแต่วันที่ยื่นคำขอ กรณีมีบุตรด้วยกันแล้ว จะต้องจดทะเบียนสมรสถูกต้องตามกฎหมายมาไม่น้อยกว่า 1 ปี โดยผ่านการตรวจสอบสถานภาพการสมรส จากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง นอกจากนี้ผู้ยื่นคำขอและคู่สมรสจะต้องไม่จดทะเบียนสมรสโดยปกปิดข้อเท็จจริง โดยผ่านการสัมภาษณ์เพื่อทดสอบเจตนารมณ์และสังเกตุพฤติกรรม ดังนี้

4.1 กรณีผู้ยื่นคำขอเป็นคนต่างด้าวทั่วไป หรือเป็นคนต่างด้าวซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ ให้ผ่านการสัมภาษณ์จากคณะอนุกรรมการกลั่นกรองการแปลงสัญชาติเป็นไทย การขอถือสัญชาติไทยตามสามี และการขอกลับคืนสัญชาติไทย ตามคำสั่งคณะอนุกรรมการกลั่นกรองเกี่ยวกับสัญชาติที่ 2/2552 ลงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2552

4.2 กรณีผู้ยื่นคำขอเป็นคนต่างด้าวทั่วไป หรือเป็นคนต่างด้าวซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยและมีภูมิลำเนาในต่างจังหวัด ให้ผ่านการสัมภาษณ์จากคณะทำงานสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรม และทดสอบความรู้ภาษาไทยแก่ผู้ยื่นคำขอที่มีภูมิลำเนาในต่างจังหวัด ตามคำสั่งคณะอนุกรรมการกลั่นกรองการขอแปลงสัญชาติเป็นไทย การขอถือสัญชาติไทยตามสามี และการขอกลับคืนสัญชาติไทยที่ 1/2552 ลงวันที่ 17 ธันวาคม 2552

5. เป็นผู้ได้รับอนุญาตให้เข้ามามีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง และมีชื่อในทะเบียนบ้าน (ท.ร. 13 หรือ ท.ร. 14)

6. ผู้ยื่นคำขอจะต้องแสดงเอกสารที่ยื่นต่อสถานทูตหรือสถานกงสุลของประเทศที่ตนมีสัญชาติและตั้งอยู่ในประเทศไทยอันเป็นการแสดงเจตนาของผู้ประสงค์จะแปลงสัญชาติเป็นไทยที่จะสละสัญชาติเดิมเมื่อได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติเป็นไทยแล้ว

7. ผู้ยื่นคำขอต้องผ่านเกณฑ์การให้คะแนนตาม ผนวก ก. รวมกันไม่ต่ำกว่า 50 คะแนน จึงจะได้รับการพิจารณา

8. เมื่อผู้ยื่นคำขอได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติเป็นไทยแล้ว กรณีประเทศของผู้ยื่นคำขอมีสถานทูตหรือสถานกงสุลตั้งอยู่ในประเทศไทยให้กระทรวงมหาดไทยแจ้งสถานทูตหรือสถานกงสุลแห่งประเทศของผู้ยื่นคำขอทราบเกี่ยวกับการได้สัญชาติไทย ส่วนกรณีที่ประเทศของผู้ยื่นคำขอไม่มีสถานทูตหรือสถานกงสุลตั้งอยู่ในประเทศไทยให้กระทรวงมหาดไทยแจ้งกระทรวงการต่างประเทศดำเนินการแจ้งไปยังประเทศของผู้ยื่นคำขอการได้สัญชาติไทยดังกล่าว[28]

การขอแปลงสัญชาติเป็นไทย เมื่อคุณสมบัติครบถ้วนดังกล่าวแล้วคู่สมรสชายต่างด้าวผู้ประสงค์จะขอแปลงสัญชาติเป็นไทยตามภรรยาจะต้องยื่นคำขอแปลงสัญชาติต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การอนุญาตให้แปลงสัญชาติเป็นไทยอยู่ในดุลยพินิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเช่นเดียวกับกรณีที่หญิงต่างด้าวสมรสกับชายไทยและอยากขอสัญชาติไทยตามสามีในมาตรา 9[29] แต่สิ่งที่แตกต่างกันก็คือการแปลงสัญชาติไทยเมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอนุญาตแล้วจะต้องกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต เมื่อได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้วให้ผู้ที่ขอแปลงสัญชาติไทยนั้นปฏิญาณตนว่า **“จะมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อประเทศไทย”** จากนั้นจะมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาทำให้การได้สัญชาติมี **“ผลเฉพาะตัว”** แล้วพนักงานเจ้าหน้าที่จึงออกหนังสือสำคัญการแปลงสัญชาติเป็นไทยไว้ให้แก่ผู้นั้นเพื่อเป็นหลักฐานตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508

---

[28] กรมการปกครอง, อ้างแล้ว.

[29] มาตรา 9, *พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508* บัญญัติว่า

“หญิงซึ่งเป็นคนต่างด้าวและได้สมรสกับผู้มีสัญชาติไทย ถ้าประสงค์จะได้สัญชาติไทย ให้ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ได้สัญชาติไทยให้อยู่ในดุลพินิจของรัฐมนตรี”.

ตารางเปรียบเทียบการขอถือสัญชาติไทยตามสามี และการขอแปลงสัญชาติเป็นไทยกรณีเป็นสามีของผู้มีสัญชาติไทย

	การขอถือสัญชาติไทยตามสามี (มาตรา 9)	**การแปลงสัญชาติเป็นไทย (มาตรา 11(4))**
คุณสมบัติพื้นฐาน	มีภูมิลำเนาในไทยและมีชื่อในทะเบียนบ้าน (ท.ร.13 หรือ ท.ร. 14)	เป็นผู้ได้รับอนุญาตให้เข้ามามีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง และมีชื่อในทะเบียนบ้าน (ท.ร.13 หรือ ท.ร. 14)
ระยะเวลาการสมรส	จดทะเบียนสมรสกับชายไทยไม่น้อยกว่า 3 ปี (หากมีบุตรไม่น้อยกว่า 1 ปี)	จดทะเบียนสมรสกับหญิงไทยไม่น้อยกว่า 3 ปี (หากมีบุตรไม่น้อยกว่า 1 ปี)
เกณฑ์รายได้ (คนต่างด้าวทั่วไป)	สามีผู้ยื่นคำขอมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 20,000 บาท/เดือน และเสียภาษีเงินได้ (นำรายได้ภริยามารวมได้)	ผู้ขอต้องมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 40,000 บาท/เดือน และเสียภาษีมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปีหรือเสียภาษีตั้งแต่ 50,000 บาทขึ้นไป ไม่น้อยกว่า 3 ปี
เกณฑ์รายได้ (ชนกลุ่มน้อย)	สามีผู้ยื่นคำขอมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 10,000 บาท/เดือน และเสียภาษีเงินได้ (นำรายได้ภริยามารวมได้)	ผู้ขอต้องมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 20,000 บาท/เดือน และเสียภาษีมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปีหรือเสียภาษีตั้งแต่ 25,000 บาทขึ้นไป ไม่น้อยกว่า 3 ปี
การทดสอบและความรู้	สัมภาษณ์เพื่อสอบถามเจตนารมณ์และสังเกตพฤติกรรม	สัมภาษณ์ ทดสอบความรู้ภาษาไทย และต้องได้คะแนนรวมไม่ต่ำกว่า 50 คะแนน จึงจะได้รับการพิจารณา
การสละสัญชาติเดิม	แจ้งสถานทูตหรือสถานกงสุลหรือกระทรวงการต่างประเทศเมื่อได้รับสัญชาติไทยแล้ว	ต้องแสดงเอกสารเพื่อแสดงเจตนาสละสัญชาติเดิมต่อสถานทูตหรือสถานกงสุล เมื่อได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติ
การตรวจสอบประวัติ	ตรวจสอบประวัติอาชญากรรม ยาเสพติด พฤติการณ์ทางการเมือง และความมั่นคง	ตรวจสอบประวัติอาชญากรรม ยาเสพติด พฤติการณ์ทางการเมือง และความมั่นคง

แม้ว่าการขอสัญชาติไทยตามมาตรา 9 และการแปลงสัญชาติไทยตามมาตรา 11 (4) จะเป็นเรื่องการสมรสทั้งคู่ แต่ในทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่และระดับความเข้มข้นในการตรวจสอบคุณสมบัติของ **“ชายต่างด้าว”** ที่จะขอแปลงสัญชาติไทยตามมาตรา 11(4) จะมีความซับซ้อนกว่าโดยมีหลักเกณฑ์และวิธีการที่ยุ่งยากและใช้มาตรฐานใกล้เคียงกับการแปลงสัญชาติของบุคคลทั่วไปมากกว่ากรณีของ **“หญิงต่างด้าว”** ที่ขอสัญชาติไทยตามสามี

ดังนั้น เมื่อพิจารณาสาระสำคัญของพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 ซึ่งมีวัตถุประสงค์แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อรองรับให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือ LGBTQIAN+ สามารถทำการหมั้น และทำการสมรสกันได้ ซึ่งจะทำให้มีสิทธิ หน้าที่และสถานะทางครอบครัวเท่าเทียมกับคู่สมรสที่เป็นเพศชายและเพศหญิงทุกประการ โดยมีสาระสำคัญก็คือ มีการแก้ไขถ้อยคำให้มีความเป็นกลางทางเพศ (Gender-neutral) เช่น เปลี่ยนคำว่า “ชาย-หญิง” เป็นคำว่า “บุคคล” และ คำว่า “สามี-ภริยา” เป็นคำว่า “คู่สมรส” ในทุกหมวดของกฎหมายครอบครัวและมรดกซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 23 มกราคม 2568 เป็นต้นมา[30]

นอกจากนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 บัญญัติว่า “การสมรสจะกระทำได้ต่อเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายมีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์แล้ว แต่ในกรณีมีเหตุอันควรศาลอาจสั่งให้ทำการสมรสก่อนนั้นก็ได้” ซึ่งจะเห็นได้ว่ามาตรา 1448 ได้มีการแก้ไขคำว่า “ชายและหญิง” เป็นคำว่า “บุคคลทั้งสองฝ่าย” เพื่อให้การ จดทะเบียนสมรสไม่มีเงื่อนไขในเรื่องเพศของคู่สมรสมาจำกัดการสมรสซึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคคลเพศใดก็ตามถ้ามีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์แล้วก็สามารถทำการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมายได้ โดยจะทำให้บุคคลทั้งสองฝ่ายมีสถานะเป็นคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมาย และเมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 ในเรื่องของการขอสัญชาติโดยการสมรส และการขอแปลงสัญชาตินั้น จะพบว่ากรณีที่หญิงต่างด้าวทำการสมรสกับชายไทยสามารถแสดงความประสงค์ในการยื่นขอสัญชาติไทยโดยการสมรสได้ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 แต่ในกรณีที่ชายต่างด้าวสมรสกับหญิงไทยนั้น ชายต่างด้าว รายนั้นไม่อาจใช้สิทธิในการขอสัญชาติไทยโดยการสมรสตามภรรยาได้ แต่ชายต่างด้าวรายนั้นจะต้องไปยื่น คำขอแปลงสัญชาติเป็นไทยตามมาตรา 11 (4) แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 และในกรณีที่ ชายต่างด้าวสมรสกับชายไทย หรือหญิงต่างด้าวสมรสกับหญิงไทยนั้นก็จะต้องไปยื่นคำขอแปลงสัญชาติตามมาตรา 10 หรือมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 แล้วแต่กรณี ซึ่งการขอแปลงสัญชาติเป็นไทยนั้นมีขั้นตอนและวิธีการที่ยุ่งยากกว่าการขอสัญชาติไทยตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 หรือกฎหมายสมรสเท่าเทียมไม่ได้แก้ไขเพียงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น แต่ยังมีกลไกเชื่อมโยงกับกฎหมายฉบับอื่น ๆ อีกหลายฉบับ ซึ่งรวมถึงพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 ที่มีความลักลั่นระหว่างเพศอย่างชัดเจนในเรื่องของการขอสัญชาติไทยโดยการสมรสหรือการแปลงสัญชาติไทย ซึ่งส่งผลให้สิทธิหน้าที่ของคู่สมรสเพศเดียวกันตามกฎหมายสมรสเท่าเทียมยังมีความแตกต่างจากคู่สมรสตามกฎหมายเดิมอยู่บางประการ[31] โดยพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 ให้สิทธิแค่หญิงต่างด้าวที่ทำการสมรสกับชายไทยสามารถยื่นขอสัญชาติไทยได้ตามมาตรา 9 และในกรณีที่ชายต่างด้าวมาทำการสมรสกับหญิงไทย

---

[30] มาตรา 2, *พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567* บัญญัติว่า
“พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป”.

[31] Today line, *เลย 180 วันหลังสมรสเท่าเทียมประกาศใช้ แต่หน่วยงานรัฐยังไม่เสนอแก้ไขกฎหมายภาษี-สัญชาติ-อุ้มบุญ* (30 เมษายน 2569) Line Today <https://today.line.me/th/v3/article/rmvj5yj>.

ก็สามารถยื่นขอแปลงสัญชาติไทยได้ตามมาตรา 11(4) โดยพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 9 ได้ระบุถึง **"หญิงต่างด้าว"** ที่มาทำการสมรสกับชายไทยนั้นถือเป็นเงื่อนไขที่ผูกติดกับเพศสภาพโดยกำเนิด และมีสิทธิที่ไม่เท่าเทียมกับชายต่างด้าวอยู่เดิมซึ่งทำให้เกิดความยุ่งยากที่แตกต่างกันในการดำเนินการ[32] นำไปสู่ประเด็นปัญหาทางข้อกฎหมายที่ต้องพิจารณาว่า หากเป็นกรณีของคู่สมรสเพศเดียวกัน บุคคลดังกล่าวควรใช้สิทธิยื่นคำขอสัญชาติไทยตามมาตราใด ระหว่างมาตรา 9 ในการได้สัญชาติโดยการสมรส ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่ไม่ซับซ้อน หรือมาตรา 10 หรือมาตรา 11 (4) ในการแปลงสัญชาติไทย ซึ่งมีข้อกำหนดและขั้นตอนที่เข้มงวดกว่า ซึ่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 ยังไม่ได้มีการแก้ไขกฎหมายในมาตราที่เกี่ยวเนื่องกับการขอสัญชาติไทยโดยการสมรส หรือการแปลงสัญชาติไทยแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้บุคคลที่มิได้มีสัญชาติไทยหรือเป็นบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเมื่อมาทำการจดทะเบียนสมรสกับผู้ที่มีสัญชาติไทยจะต้องสูญเสียโอกาสในการได้สัญชาติไทยและเสียโอกาสในการสร้างความมั่นคงทางครอบครัวในอนาคต

อย่างไรก็ตาม กรณีดังกล่าวอาจขัดต่อ "หลักความเสมอภาค" ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 27 ที่บัญญัติว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ ซึ่งหลักความเสมอภาค มิได้หมายถึงการปฏิบัติต่อทุกคนเหมือนกันทุกกรณี หากแต่หมายถึง "บุคคลที่อยู่ในสถานะเดียวกันต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน" และ "การปฏิบัติที่แตกต่างต้องมีเหตุผลรองรับอย่างสมควรแก่สัดส่วน" (Reasonable Classification) ซึ่งในกรณีนี้ รัฐอาจประสบปัญหาในการอธิบายว่าเหตุใด "คู่สมรสต่างด้าวที่เป็นหญิง" จึงได้รับสิทธิขอสัญชาติไทยตามมาตรา 9 แต่ "คู่สมรสต่างด้าวเพศเดียวกัน" หรือ "คู่สมรสชายต่างด้าว" กลับต้องเข้าสู่กระบวนการแปลงสัญชาติที่เข้มงวดกว่า ทั้งที่มีสถานะความเป็นคู่สมรสตามกฎหมายเช่นเดียวกัน ซึ่งถือเป็นการจำกัดสิทธิที่เกินสมควรแก่เหตุ และกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอีกด้วย

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 หรือกฎหมายสมรสเท่าเทียม ถือเป็นก้าวสำคัญในการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาคของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย อย่างไรก็ตามความสำเร็จนี้ยังไม่ครอบคลุมถึงสิทธิในการได้มาซึ่งสัญชาติไทยอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 ยังคงบัญญัติโดยใช้ถ้อยคำที่ผูกติดกับเพศสภาพเดิม คือให้สิทธิเฉพาะ **"หญิงต่างด้าว"** ที่สมรสกับ **"ชายไทย"** เท่านั้นที่จะมีสิทธิในการขอสัญชาติไทยโดยการสมรสได้ และมาตรา 11(4) ที่ให้สิทธิเฉพาะ **"ชายต่างด้าว"** ที่สมรสกับ **"หญิงไทย"** เท่านั้นที่จะขอแปลงสัญชาติเป็นไทย ดังนั้น เมื่อกฎหมายให้สิทธิ คู่รักที่

---

[32] Policy watch จับตานโยบายรัฐ, *LGBTQIAN+ ทำไงหน่วยงานรัฐยังไม่ทบทวน กม. ตาม 'สมรสเท่าเทียม')* (30 เมษายน 2569) Policy watch จับตานโยบายรัฐ thaipbs <https://policywatch.thaipbs.or.th/article/legal-35>.

มีความหลายทางเพศ หรือ LGBTQIAN+ สามารถทำการจดทะเบียนสมรสกันได้ตามกฎหมายซึ่งก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายครอบครัวไทยแล้ว แต่ในขณะเดียวกันคนต่างด้าวที่มีความหลากหลายทางเพศและมาจดทะเบียนสมรสกับผู้ที่มีสัญชาติไทยยังไม่ได้รับสิทธิในการขอสัญชาติไทยโดยการสมรสหรือแปลงสัญชาติไทยอย่างเท่าเทียมและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 แต่อย่างใด ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นควรแก้ไข มาตรา 9 วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า “หญิงซึ่งเป็นคนต่างด้าวและได้สมรสกับผู้มีสัญชาติไทย ถ้าประสงค์จะได้สัญชาติไทยให้ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง” โดยแก้ไขมาตรา 9 วรรคหนึ่งให้มาใช้ถ้อยคำดังต่อไปนี้แทน “**บุคคลผู้ซึ่งไม่มีสัญชาติไทยและได้จดทะเบียนสมรสกับผู้มีสัญชาติไทย ถ้าประสงค์จะได้สัญชาติไทย ให้ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดใน กฎกระทรวง”** ซึ่งจะทำให้คนต่างด้าวที่จดทะเบียนสมรสกับผู้มีสัญชาติไทยได้รับสิทธิในการขอสัญชาติไทยตามคู่สมรสตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 โดยกระบวนการนี้มีความสะดวกรวดเร็วกว่าการแปลงสัญชาติตามมาตรา 11 (4) ซึ่งมีขั้นตอนที่ซับซ้อนและมีหลักเกณฑ์ที่เข้มงวดกว่า นอกจากนี้การแก้ไขกฎหมายดังกล่าวจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อคู่รักที่เป็นคนต่างด้าวและเป็นบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือ LGBTQIAN+ ที่จดทะเบียนสมรสกันแล้วไม่ว่าคู่สมรสเป็นเพศเดียวกัน หรือ คู่สมรสต่างเพศก็สามารถใช้สิทธิในการขอสัญชาติไทยตามคู่สมรสได้อย่างเท่าเทียมกันและไม่เลือกปฏิบัติเพราะเหตุที่บุคคลนั้นมีความแตกต่างในเรื่องเพศ รวมทั้งยังก่อให้เกิดสิทธิในการถือสัญชาติของบุคคลดังกล่าวภายใต้กฎหมายและมาตรฐานการปฏิบัติเดียวกัน และนอกจากนี้ผู้เขียนเห็นควรให้ยกเลิกมาตรา 11(4) แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 เพื่อให้คู่สมรสที่เป็นชายต่างด้าว รวมทั้งคู่สมรสที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือ LGBTQIAN+ มาใช้สิทธิในการขอสัญชาติไทยโดยการสมรสตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 เท่านั้น เพื่อให้การได้สัญชาติไทยเป็นไปในแนวทางเดียวกันและไม่เป็นเหตุแห่งการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลโดยไม่เป็นธรรม ดังนั้นหน่วยงานของรัฐควรเร่งทบทวนมาตรการทางกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายสมรสเท่าเทียมต่อไป

บรรณานุกรม

คนึง ฤไชย, *คำอธิบายว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย: พระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ. 2481* (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2552).

ชัญญานุช วรแสน, *ปัญหาการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ* (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2558).

ชิษณ์ชาภา พาณิช และ ดร.ถวิลวดี บุรีกุล, *พัฒนาการหลักกฎหมายครอบครัว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5* (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2568).

ประสพสุข บุญเดช, *คำอธิบายกฎหมายครอบครัว (กฎหมายสมรสเท่าเทียมและกฎหมายทำโทษบุตร)* (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา, พิมพ์ครั้งที่ 27, 2568).

ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช, *คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล* (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2553).

Oppenheim, L., *Oppenheim's International Law: Volume 1 Peace* (London: Longman, 1992).

